

OD DEKLARATIVNEGA H KONKRETNEMU PROBLEMI PRI UVELJAVLJANJU PLURALIZMA SOCIALNO-VARSTVENIH STORITEV

Sistemske in zakonske okvire (nacionalni program socialnega varstva, zakon o socialnem varstvu, razpisi koncesij, razpisi preventivnih in drugih socialnih programov itn.) so v zadnjih nekaj letih sicer zagotovili pogoje za delovanje nevladnih uporabniških organizacij kot neposrednih izvajalk socialnovarstvenih storitev. V praksi pa država postavlja vse več prezahtevnih pogojev, ki tem organizacijam grenijo vsakodnevno delovanje in načrtovanje prihodnosti. Zato mnoge ne razmišljajo niti o nadaljevanju koncesijskih programov in storitev, kaj šele da bi se odločale za pridobivanje novih koncesij. Naj to trditev konkretiziram.

Zakon o socialnem varstvu iz leta 1992 je med drugim opredelil tudi invalidske organizacije kot izvajalke posebnih socialnih programov in storitev, nevladnemu in zasebnemu sektorju pa omogočil vključitev med izvajalcem na področju socialnega varstva. Dejansko pa so se začele prve koncesije za področje socialnega varstva podeljevati šele leta 1998. Nato se je postopoma povečevalo število dodeljenih koncesij tako nevladnim organizacijam kot tudi zasebnikom.

Novi zakon o socialnem varstvu iz leta 2004 se je zelo podrobno lotil koncesij in veliko členov posvetil pogojem, ki jih mora izpolnjevati koncesionar, da sploh lahko kandidira na razpisu za pridobitev koncesije. Med njimi so med največjimi zalogaji zagotovitev vseh prostorskih oz. investicijskih in brezhibnih finančnih pogojev, za katere mora koncesionar sam zagotoviti vsa sredstva. Še več prostora je namenjenega preverjanju, strokovnemu, upravnemu in finančnemu nadzoru. Začetna investicija in nadaljnja vlaganja so koncesionarjev problem, ki jih država tudi po pridobljeni koncesiji ne vrne ali nadomesti (v nasprotju z investicijami javnih zavodov). Tudi plačila za zunanje neodvisno revizijsko finančno poročilo ne, ki stane koncesionarja kar milijon tolarjev.

V praksi se torej koncesionarji srečujemo s številnimi problemi. Lahko bi celo rekli, da država diskriminira nevladni in zasebni sektor v primerjavi z javnimi zavodi, kar ima za posledico tudi diskriminacijo uporabnikov, saj ne omogoča dejanske izbire in dostopa do različnih storitev.

Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 je opredelil nekaj dobrih usmeritev in ciljev (pluralizacija programov in izvajalcev, decentralizacija, odločilna vloga uporabnikov in s tem zagotovitev večje kakovosti življenja po njihovi izbiri itn.).

Toda ali lahko v imenu količinskih ciljev odredimo uporabniku pravico do konkretne storitve? Na primer, 35-odstotna pokritost potreb populacije odraslih duševno in telesno prizadetih oseb po dnevnem varstvu, storitvi varstveno-delovnih centrov in institucionalnem varstvu je formalna ovira, da v teh okoljih ne podeljujejo novih koncesij. Odstotek nepokritosti v občini je eden od kriterijev za število dodatnih točk pri razpisu, pri čemer ne razlikujejo med urbani in ruralnimi okolji (slednji so bistveno manj poseljeni, imajo drugačen način življenja in dela in zato bistveno manj potreb po storitvah VDC in institucionalnega varstva). V zvezi Sonček menimo, da gre pri tem za kršenje pravice do enakih možnosti in drugih pravic uporabnikov. Žal je pristojno ministrstvo celo za predlog resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010 obdržalo kar isti odstotek zajatosti populacije za obe storitvi.

Nekaj podobnega je pravilnik o tehničnih pogojih za izvajanje socialnovarstvenih storitev vodenja, varstva, zaposlitve pod posebnimi pogoji in za izvajanje institucionalnega varstva uporabnikov te storitve. Pravilnik je sicer nastal kot temelj za projektiranje novih objektov na tem področju (VDC in bivalnih skupnosti), a je v celoti pisan na

kožo velikih centrov, velikih institucij in skupnosti (za majhne centre in skupnosti je premalo fleksibilen in izrazito prezahteven), v katerih prevladuje medicinski ali pedagoški model obravnave. Zato zahteva veliko posebnih »strokovnih« elementov, npr. sobo za pomirjanje in ločene sanitarne in garderobne prostore za osebje. Ločevanje sanitarij in garderob po spolu in statusu je ne samo izredno zahteven pogoj za bodočega koncesionarja ali izvajalca z majhnim številom uporabnikov (npr. štiri stranišča za osem uporabnikov), temveč je tudi etično popolnoma nesprejemljiv za ustanove, ki temeljijo na načelih enakih možnosti, enakopravnosti in spoštovanja človekovih pravic. Pravilnik je tudi premalo fleksibilen glede specifičnih potreb uporabnikov glede na njihove intelektualne, fizične, senzorne in druge posebnosti. Povrh je v njem vrsta pogojev, ki po naši oceni povsem po nepotrebnem obremenjujejo majhne izvajalce, kot so prostori za pralnico, kurilnico, soba za vzdrževalca in podobno. Nekatera določila pa so celo v nasprotju z načeli normalizacije in nediskriminacije – določa širše okolje oziroma makro lokacijo, ne upošteva pa značilnosti okolja, v katerem se objekt nahaja (urbano ali ruralno okolje), in ne določa kriterijev za njihovo preverjanje. Bistveno boljša rešitev je določitev zgolj minimalnih pogojev, standardov in normativov, ki jih morajo zagotavljati vsi izvajalci socialnovarstvenih storitev (posebej so lahko določeni standardi in normativi, ki jih morajo zagotavljati novi objekti tako velikih zavodov kot izvajalcev z majhnim številom uporabnikov oziroma koncesionarjev).

Zato se postavlja vprašanje, kaj je prava kakovost storitve ali programa. Je »dobra kakovost socialnega varstva« nadstandarden objekt, ki ga v marsikateri javni instituciji ne morejo zagotoviti (npr. v zdravstvu), ali kakovost strokovnega in drugega dela po meri uporabnika in možnost izbire med različnimi programi in izvajalci?

Spremembe in dopolnitve pravilnika se menda v teh dneh že pripravljajo in bodo menda »v največji možni meri upoštevale tudi predloge in pobude Zveze Sonček«, kakšne pa bodo dejanske spremembe, bomo kmalu videli.

Izvirni greh je seveda pri sistemski in zakonski regulativi. Ustava in zakoni še določajo pravice posameznika; nacionalni program in izvedeni akti, zlasti pravilniki, normativi in standardi, konkretna navodila, razpisi koncesij in drugi ukrepi, pa žal izhajajo iz potreb institucij in z ukrepi ščitijo njihove interese.

In zdaj še o naši organizaciji.

Zveza Sonček je nevladna, neprofitna invalidska organizacija. Programe in storitve na področju socialnega varstva izvaja na podlagi koncesijske pogodbe s pristojnim ministrstvom. S svojim poslanstvom, vizijo, cilji in z motom »Sonček – eden za vse« se zavzema za enake možnosti vseh, ne glede na njihove telesne ali intelektualne sposobnosti, za življenje po svoji predstavi v sožitju z drugimi prebivalci.

Vrednote, ki jih sprejema, njihovo uresničevanje v praksi in strategije oz. strateške naloge, ki jih je doslej izvajala za uresničevanje izbranih ciljev (spreminjanje javnega mnenja in kulture, spremembe zakonskega okolja in sistema pomoči, organiziranje storitev, pridobivanje prostorskih in kadrovskih možnosti itn.), so se v preteklih štirih letih v veliki meri uresničile.

Danes je zveza Sonček po naši oceni sodobna nevladna organizacija in pomembna izvajalka socialnih storitev za odrasle s cerebralno paralizo in drugimi invalidnostmi. Ima 13 centrov Sonček po različnih območjih Slovenije, 10 enot varstvenodelovnega centra s 122 uporabniki in 12 bivalnih enot s 36 uporabniki na šestih lokacijah

Vendar se vse bolj sprašujemo, kako ob vse večjem pritisku države (pa tudi drugih izvajalcev) k izenačevanju programov, standardov in normativov še lahko zagotavljamo možnost izbire za uporabnike, kako v Sloveniji dejansko izvajamo pluralizem storitev in programov in druge deklarativne cilje in usmeritve dosedanjih strateških dokumentov na področju socialnega varstva.

Menimo, da je treba v novem nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006–2010 in s spremembami zakona o socialnem varstvu in podzakonskih aktov zagotoviti, da bodo lahko potrebe in interesi uporabnikov socialnovarstvenih storitev tudi dejansko uresničene.

Rešitev vidimo v neposrednem osebnem financiranju, ki ga ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve z že nekaj let načrtovanim zakonom o izenačevanju možnosti invalidov napoveduje, dejansko pa razen še ne dokončane raziskovalne naloge fakultete za socialno delo in MDDSZ v tej smeri še ni bilo nič narejeno. Izjema je morda uvedba pravice odrasle (zaenkrat samo težko telesno in duševno prizadete) osebe do družinskega pomočnika po njeni izbiri. Toda to je dejansko bolj reševanje problema brezposelnosti, pri čemer niti ni zagotovljena socialna varnost družinskega pomočnika.

Naj sklenem. Tako za javni kakor za zasebni sektor je dovolj dela, dovolj izzivov in dovolj uporabnikov. Vendar s pogojem, da država (pristojno ministrstvo) tudi v praksi izvaja deklarativno usmeritev v novem nacionalnem programu, da spodbuja pluralnost izvajalcev in vstopanje novih izvajalcev socialnega varstva in poenostavi pogoje in postopke.

Danijela Jelka Bratec

VIRI

Zakon o socialnem varstvu. *Ur. l. RS*, 54/1992, 36/2004 (uradno in prečiščeno besedilo).

Pravilnik o koncesijah na področju socialnega varstva. *Ur. l. RS*, 72/ 1997, 57/1999, 54/2001, 21/2003, 2/2004.

Pravilnik o tehničnih pogojih za izvajanje socialno varstvene storitve vodenja, varstva ter zaposlitve pod posebnimi pogoji ter izvajanje institucionalnega varstva uporabnikov te storitve. *Ur. l. RS*, 101/2000.

Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 (NPSV). *Ur. l. RS*, 31/2000

Predlog resolucije o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2006-2010. www.zdruzenjeobcin.si/dokumenti/doku277.doc (5. 6. 2006).